

Філософія

УДК 1:008:316.4 (477) “2022/2026”

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.21806898>

**Культурна політика як філософія суспільної стійкості:
український досвід в умовах війни**

Ущапівський Олександр Миколайович,

аспірант другого року навчання, кафедра української філософії та
культури, філософський факультет, Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна,
<https://orcid.org/0009-0002-7988-6897>

Прийнято: 19.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

***Анотація.** У статті досліджено культурну політику як філософську категорію суспільної стійкості в умовах повномасштабної війни. Актуальність теми зумовлена необхідністю переосмислення ролі культурної політики в сучасній Україні, де культура перестає виконувати виключно гуманітарні функції та дедалі більше інтегрується до системи забезпечення національної безпеки, суспільної консолідації та сталого розвитку держави. В умовах воєнних викликів особливого значення набувають питання збереження культурної спадщини, підтримки національної ідентичності, розвитку політики пам'яті та протидії інформаційним і символічним загрозам.*

Метою дослідження є філософське осмислення трансформації культурної політики України в умовах воєнного стану та визначення її ролі як одного з ключових чинників формування суспільної стійкості. Для

досягнення поставленої мети проаналізовано сучасні теоретичні підходи до розуміння культурної політики, досліджено особливості її трансформації в умовах війни, визначено взаємозв'язок між культурною пам'яттю, національною ідентичністю, захистом культурної спадщини та забезпеченням стійкого розвитку українського суспільства.

Методологічну основу дослідження становлять філософський, системний, історико-порівняльний та міждисциплінарний підходи. У роботі використано методи аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння та інтерпретації наукових праць, нормативно-правових документів України, матеріалів міжнародних організацій і сучасних досліджень у сфері культурної політики, культурної пам'яті та суспільної стійкості.

У результаті дослідження встановлено, що повномасштабна війна стала каталізатором суттєвої трансформації культурної політики України. Обґрунтовано, що сучасна культурна політика виконує не лише функції підтримки культурного розвитку, а й забезпечує зміцнення національної ідентичності, консолідацію суспільства, розвиток культурної дипломатії, формування політики пам'яті та захист культурної спадщини. Доведено, що культура в сучасних умовах виступає важливим ресурсом підвищення адаптивності держави до кризових викликів і одним із механізмів забезпечення її суспільної стійкості.

Особливу увагу приділено аналізу українського досвіду адаптації культурної політики в умовах війни. Показано, що ефективність сучасної моделі забезпечується взаємодією державних інституцій, органів місцевого самоврядування, громадянського суспільства, професійної культурної спільноти та міжнародних партнерів. Такий підхід сприяє формуванню комплексної системи захисту культурного простору та посиленню міжнародної суб'єктності України.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні культурної політики як філософської категорії суспільної стійкості, що поєднує гуманітарний, соціальний, політичний і безпековий виміри розвитку держави. Запропоновано концептуальний підхід до розгляду культурної політики як інтегративного механізму забезпечення стійкості суспільства в умовах воєнних і післявоєнних трансформацій.

Зроблено висновок, що сучасна культурна політика України є одним із стратегічних чинників зміцнення державності, збереження історичної пам'яті, національної ідентичності та культурної спадщини. Український досвід демонструє можливість формування нової моделі культурної політики, у якій культура виступає не лише сферою гуманітарної діяльності, а й важливим ресурсом забезпечення національної безпеки, демократичного розвитку та довгострокової суспільної стійкості.

Ключові слова: культурна політика, суспільна стійкість, національна ідентичність, культурна пам'ять, культурна спадщина, національна безпека, культурна дипломатія, державна культурна політика, воєнний стан, Україна, філософія культури.

Cultural policy as a philosophy of societal resilience: Ukraine's experience in wartime

Oleksandr Ushchapivskyi,

PhD student (second year), Department of Ukrainian Philosophy and Culture, Faculty of Philosophy, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0002-7988-6897>

Abstract. *The article examines cultural policy as a philosophical category of societal resilience in the context of the full-scale war in Ukraine. The relevance*

of the study is determined by the need to reconsider the role of cultural policy in contemporary Ukraine, where culture has moved beyond its traditional humanitarian functions and has become increasingly integrated into the system of national security, social cohesion, and sustainable development. Under wartime conditions, particular importance is attached to the preservation of cultural heritage, the strengthening of national identity, the development of memory policy, and resistance to informational and symbolic threats.

The purpose of the study is to provide a philosophical interpretation of the transformation of Ukraine's cultural policy under martial law and to determine its role as one of the key factors of societal resilience. To achieve this objective, contemporary theoretical approaches to cultural policy are analyzed, the specific features of its transformation during wartime are examined, and the relationship between cultural memory, national identity, cultural heritage protection, and the sustainable development of Ukrainian society is explored.

The methodological framework of the research is based on philosophical, systemic, historical-comparative, and interdisciplinary approaches. The study employs methods of analysis, synthesis, generalization, comparison, and interpretation of scholarly literature, Ukrainian legal and policy documents, materials of international organizations, and contemporary research on cultural policy, cultural memory, and societal resilience.

The findings demonstrate that the full-scale war has become a catalyst for a profound transformation of Ukraine's cultural policy. It is argued that contemporary cultural policy performs not only the function of supporting cultural development but also contributes to strengthening national identity, consolidating society, developing cultural diplomacy, shaping memory policy, and protecting cultural heritage. The study substantiates that culture has become an essential resource for enhancing the state's capacity to adapt to crisis

conditions and one of the fundamental mechanisms for ensuring societal resilience.

Particular attention is paid to the Ukrainian experience of adapting cultural policy during wartime. The study shows that the effectiveness of the current model is ensured through cooperation among state institutions, local authorities, civil society organizations, professional cultural communities, and international partners. Such cooperation contributes to the development of a comprehensive system for safeguarding the cultural space and strengthening Ukraine's international subjectivity.

The scientific novelty of the research lies in substantiating cultural policy as a philosophical category of societal resilience that integrates humanitarian, social, political, and security dimensions of state development. The article proposes a conceptual approach to understanding cultural policy as an integrative mechanism for ensuring the resilience of society during wartime and post-war transformations.

The study concludes that contemporary cultural policy in Ukraine has become one of the strategic factors in strengthening statehood, preserving historical memory, national identity, and cultural heritage. The Ukrainian experience demonstrates the possibility of developing a new model of cultural policy in which culture functions not only as a sphere of humanitarian activity but also as an essential resource for national security, democratic development, and long-term societal resilience.

Keywords: *cultural policy, societal resilience, national identity, cultural memory, cultural heritage, national security, cultural diplomacy, state cultural policy, martial law, Ukraine, philosophy of culture.*

Постановка проблеми. Повномасштабна війна, розв'язана Російською Федерацією проти України, стала не лише викликом для

державних інституцій, економіки та системи національної безпеки, а й масштабним випробуванням для ціннісних засад українського суспільства, його культурної ідентичності, історичної пам'яті та здатності до самоорганізації. В умовах тривалої воєнної агресії питання суспільної стійкості набуває особливого значення, оскільки виходить за межі суто військового, політичного чи економічного виміру та охоплює духовні, культурні й світоглядні основи існування суспільства.

Війна спрямована не лише на захоплення територій і руйнування матеріальної інфраструктури, а й на заперечення української культурної самобутності, історичної суб'єктності та права суспільства самостійно визначати власні цінності й перспективи розвитку. Руйнування об'єктів культурної спадщини, привласнення історичних наративів, поширення дезінформації, витіснення української мови та культури на тимчасово окупованих територіях засвідчують, що культурний простір є одним із ключових об'єктів агресії. За таких обставин збереження культури постає не другорядним гуманітарним завданням, а складовою захисту суспільного буття, національної ідентичності та політичної суб'єктності України.

У сучасному науковому дискурсі поняття суспільної стійкості переважно розглядається крізь призму безпекових стратегій, державного управління, економічної стабільності, функціонування критичної інфраструктури або психологічної резильєнтності населення. Такий підхід дає змогу визначити практичні механізми реагування на кризи, однак не повною мірою розкриває ціннісно-сміслові основи здатності суспільства чинити опір, зберігати внутрішню єдність і відновлюватися після руйнівних потрясінь. Значно менше уваги приділяється філософському осмисленню суспільної стійкості як здатності спільноти підтримувати культурну тяглість, відтворювати спільний світ значень і зберігати орієнтири колективної дії в умовах екзистенційної загрози.

Суспільна стійкість при цьому не може бути зведена лише до збереження незмінного стану або повернення до довоєнних моделей життя. Вона передбачає здатність суспільства поєднувати спадкоємність і трансформацію: захищати фундаментальні цінності та водночас переосмислювати культурні практики, символи, інституційні підходи й уявлення про майбутнє відповідно до нового історичного досвіду. Отже, стійкість виявляється не пасивною витривалістю, а активним процесом смислотворення, адаптації та суспільного самовизначення. Саме в цьому процесі культура забезпечує зв'язок між пам'яттю про минуле, осмисленням теперішнього та проєктуванням майбутнього.

За таких обставин культурна політика постає не лише як сукупність адміністративних рішень, нормативних механізмів і програм підтримки культурної сфери, а як один із фундаментальних чинників формування суспільної стійкості. Через збереження культурної спадщини, підтримку національної та громадянської ідентичності, осмислення історичної пам'яті й колективної травми, розвиток культурної дипломатії та створення спільного символічного простору вона сприяє консолідації суспільства, зміцненню солідарності й утвердженню відчуття належності до політичної та культурної спільноти.

Водночас культурна політика визначає не лише те, які об'єкти, традиції та форми культурної діяльності підлягають збереженню, а й те, які цінності визнаються суспільно значущими, які інтерпретації минулого набувають публічного статусу та який образ майбутнього пропонується громадянам. У цьому сенсі вона пов'язана з фундаментальними філософськими питаннями про ідентичність, пам'ять, свободу, відповідальність, справедливість і суспільне благо. Тому культурну політику доцільно розглядати як практичне втілення певної системи

цінностей і смислів, що визначають способи самоусвідомлення суспільства та напрями його розвитку в кризових умовах.

Особливого значення набуває питання про межі й принципи впливу держави на культурний простір у період війни. Необхідність захисту інформаційного та культурного суверенітету має узгоджуватися зі збереженням свободи творчості, плюралізму, відкритості суспільної дискусії та автономії культурних діячів. Відтак культурна політика суспільної стійкості повинна не лише протидіяти руйнівним зовнішнім впливам, а й підтримувати умови, за яких суспільство здатне критично осмислювати власний досвід, вести діалог щодо складних питань пам'яті та формувати інклюзивне бачення майбутнього.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення культурної політики не лише як інструменту державного управління, а як філософського феномену та практичної філософії суспільної стійкості. Такий підхід дає змогу виявити ціннісні, ідентифікаційні, меморіальні, комунікативні й проєктивні механізми, завдяки яким культура забезпечує безперервність суспільного розвитку, підтримує смислову єдність громадян і створює передумови для відновлення України. Відповідно, наукова проблема полягає у визначенні того, яким чином культурна політика в умовах війни трансформується із галузевого напрямку державної діяльності в систему ціннісно-смислових орієнтирів і практик, що сприяють збереженню суб'єктності, солідарності та здатності українського суспільства до подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика культурної політики як чинника формування суспільної стійкості перебуває на перетині філософії, культурології, політичної теорії та memory studies. Сучасні дослідження засвідчують поступовий перехід від розуміння культурної політики як інструменту державного управління до її осмислення як

механізму конструювання ціннісних орієнтирів, колективної пам'яті, ідентичності та суспільної солідарності.

Філософські засади такого підходу сформувалися у працях класиків сучасної гуманітарної думки. Г. Арендт розглядала культуру як одну з передумов існування публічного простору, у межах якого формується відповідальне політичне співтовариство та реалізується людська діяльність [1, pp. 50–58]. Ю. Габермас обґрунтував концепцію комунікативної дії, відповідно до якої суспільна інтеграція забезпечується через відкритий суспільний діалог, взаєморозуміння та спільне вироблення смислів [2, pp. 285–337]. П. Рікер показав нерозривний зв'язок між пам'яттю, історією та колективною ідентичністю, наголошуючи на їхній ролі у формуванні суспільної самосвідомості [3, pp. 21–41]. Водночас Ч. Тейлор розкрив взаємозв'язок між культурними цінностями, моральними орієнтирами та процесом становлення сучасної ідентичності [4, pp. 25–52].

Важливим напрямом сучасних досліджень стали концепції культурної пам'яті. Я. Ассман запропонував розглядати культурну пам'ять як механізм довготривалого збереження суспільного досвіду та основу історичної тяглості спільнот [5, pp. 36–68]. А. Ассман розширила цей підхід, акцентувавши увагу на трансформації пам'яті в умовах глобальних соціальних змін, криз та переосмислення історичного часу [6, pp. 1–24].

Проблематика культурної політики отримала подальший розвиток у міжнародних документах UNESCO, де культура визначається як один із ключових чинників сталого розвитку, соціальної згуртованості та підвищення стійкості суспільств до кризових явищ [7; 8; 9]. Вагомий внесок у розвиток економічного та ціннісного осмислення культури зробив Д. Тросбі, який довів, що культура має не лише економічний, а й суспільний, символічний та аксіологічний виміри, які необхідно враховувати під час формування державної політики [10, pp. 3–18].

В українській науковій думці дослідження культурної політики останніми роками набули особливої актуальності у зв'язку з повномасштабною війною. Ж. Денисюк розглядає культурну ідентичність як основу національної стійкості та один із визначальних напрямів сучасної культурної політики України [11, с. 309–315]. Теоретичне осмислення поняття національної стійкості представлено у *Термінологічному словнику-довіднику у сфері національної стійкості*, де стійкість трактується як здатність держави та суспільства адаптуватися до кризових викликів, зберігаючи власні базові цінності та інституційну спроможність [13, с. 15–27]. Філософські аспекти культурної політики в умовах сучасних суспільних трансформацій досліджує А. Гужва, яка наголошує на необхідності переосмислення культурної політики як системи вироблення суспільних смислів і цінностей [14, с. 93–103]. Значущими для дослідження є також праці Н. Ю. Кривди, присвячені проблемам культурної пам'яті, комеморації та конструювання української ідентичності [24, с. 15–20].

Водночас міжнародні дослідження останніх років дедалі більше зосереджуються на культурному вимірі російсько-української війни. У працях М. Kandiuk та інших авторів аналізуються загрози культурній спадщині України, механізми її захисту та значення культури як елемента національної безпеки [15, pp. 241–258; 16]. Аналогічний підхід простежується у документах UNESCO, Ради Європи та ICOMOS, у яких захист культурної спадщини розглядається як невід'ємна складова демократичного розвитку та суспільної стійкості [17–19].

Разом із тим аналіз наявних досліджень засвідчує, що більшість із них присвячена окремим аспектам культурної політики, культурної спадщини, пам'яті або ідентичності. Водночас недостатньо розробленим залишається цілісний філософський підхід до осмислення культурної політики як чинника формування суспільної стійкості в умовах війни. Саме ця

обставина зумовлює необхідність подальшого дослідження зазначеної проблематики та визначає актуальність пропонованої роботи.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри зростаючий науковий інтерес до теми трансформації культурної політики України в умовах війни, залишається низка аспектів, які потребують подальшого вивчення та глибшого аналізу. Насамперед, слід відзначити недостатній рівень осмислення інституційного виміру змін, які відбулися у структурі, функціонуванні та управлінні культурною сферою після початку повномасштабного вторгнення. У наявних дослідженнях переважно акцентується увага на репрезентативному рівні культурної політики — як засобу формування іміджу України, інструменту культурної дипломатії чи інформаційного опору. Водночас, питання адаптації внутрішніх інституційних механізмів залишаються на периферії наукової уваги.

Зокрема, не отримали достатнього аналізу нові форми взаємодії між державними органами, культурними інституціями та громадянським суспільством, що виникли у відповідь на кризу. Брак систематизованих даних про зміни в управлінських моделях, законодавчих регулюваннях, кадровій політиці та стратегічному плануванні в галузі культури обмежує можливість побудови повного уявлення про ефективність політик, запроваджених у воєнний час. Залишається невизначеним, у якій мірі ці зміни є ситуативною реакцією, а в якій — частиною формування нової моделі культурного управління, адаптованої до тривалих кризових умов.

Окремою невирішеною проблемою є обмежений емпіричний матеріал щодо реального функціонування культурних установ на місцях. Переважаюча частина публікацій базується на загальнодержавному або міжнародному рівнях аналізу, тоді як питання трансформації роботи регіональних музеїв, бібліотек, культурних центрів, їхніх адаптаційних стратегій до вимог безпеки, внутрішнього переміщення населення,

цифровізації та мобілізації ресурсів залишаються практично недослідженими.

Також у сучасному науковому дискурсі не сформульовано цілісної моделі кризового управління в культурній політиці, яка б урахувала специфіку гібридних загроз, інформаційного тиску та гуманітарних викликів. Не існує узагальненого бачення щодо довгострокових наслідків трансформацій для післявоєнного культурного розвитку, а також впливу воєнних змін на процеси євроінтеграції, формування нових культурних ідентичностей та стратегій відновлення.

Ці прогалини мають істотне значення як для академічної, так і для прикладної сфери. Відсутність чітких орієнтирів у питаннях інституційної адаптації унеможливорює ефективне стратегічне планування в секторі культури та знижує потенціал галузі у справі національної консолідації та гуманітарної безпеки. У контексті відбудови та європейської інтеграції важливо забезпечити глибоке розуміння, яким чином культурна політика здатна стати каталізатором стійкого розвитку та суспільного оновлення.

Пропоноване дослідження спрямоване на подолання зазначених прогалин шляхом комплексного аналізу інституційної адаптації культурної політики України в умовах війни. У фокусі уваги — механізми трансформації управлінських практик, інституційні зміни, формування нових моделей взаємодії між державою та культурними акторами, а також потенціал стійкого розвитку гуманітарної сфери в умовах тривалих викликів. Використання міждисциплінарного підходу, залучення аналітики офіційних документів, законодавчих змін, звітів профільних органів та громадських ініціатив дозволяє не лише заповнити існуючі аналітичні лакуни, а й розробити основи для подальших стратегічних досліджень і практичних рішень у сфері культурної політики.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Проведений аналіз наукової літератури свідчить про значний інтерес вітчизняних і зарубіжних дослідників до проблем культурної політики, культурної пам'яті, національної ідентичності, охорони культурної спадщини та забезпечення суспільної стійкості. Водночас переважна більшість наукових праць розглядає зазначені питання в межах окремих дисциплін — культурології, політології, державного управління, історії чи міжнародних відносин. Такий підхід дозволяє глибоко дослідити окремі аспекти проблеми, проте не забезпечує їх комплексного філософського осмислення.

У сучасному науковому дискурсі недостатньо уваги приділено дослідженню культурної політики як цілісної системи формування суспільної стійкості в умовах воєнних конфліктів. Незважаючи на появу значної кількості праць після початку повномасштабної російсько-української війни, вони переважно присвячені питанням захисту культурної спадщини, збереження історичної пам'яті або державної культурної політики, тоді як філософський аналіз взаємозв'язку між культурною політикою, суспільною стійкістю, ціннісними орієнтирами та формуванням національної ідентичності залишається недостатньо розробленим.

Окремої уваги потребує питання трансформації культурної політики України під впливом воєнного стану. Відсутнє цілісне концептуальне бачення того, яким чином культурна політика переходить від виконання переважно гуманітарних функцій до забезпечення стійкості держави, консолідації суспільства, підтримки національної пам'яті та формування культурної безпеки як складової національної безпеки. Недостатньо дослідженими залишаються також механізми взаємодії державних інституцій, громадянського суспільства та міжнародних організацій у реалізації сучасної культурної політики в умовах війни.

Саме необхідність комплексного філософського осмислення зазначених процесів зумовлює актуальність цього дослідження та визначає його місце у сучасному науковому дискурсі.

Методологічною основою дослідження є комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, застосування яких забезпечує всебічний аналіз культурної політики як чинника формування суспільної стійкості. Провідне місце посідає міждисциплінарний підхід, що поєднує методологічні засади філософії, культурології, соціальної філософії, державного управління та memory studies.

У процесі дослідження використано системний метод, який дав змогу розглядати культурну політику як складний соціокультурний феномен, що функціонує у взаємозв'язку з політичними, безпековими та суспільними процесами. Історико-філософський метод застосовано для аналізу еволюції наукових підходів до осмислення культури, пам'яті, ідентичності та суспільної солідарності. Герменевтичний підхід використано для інтерпретації наукових праць, міжнародних документів і нормативно-правових актів, що регламентують сферу культурної політики.

Порівняльний метод дозволив зіставити міжнародний та український досвід реалізації культурної політики в кризових умовах, а метод узагальнення забезпечив формування концептуальних висновків щодо ролі культури у забезпеченні суспільної стійкості під час війни.

Емпіричну основу дослідження становлять нормативно-правові акти України у сфері культури, міжнародні документи UNESCO, Ради Європи та ICOMOS, матеріали щодо охорони культурної спадщини під час російсько-української війни, а також сучасні наукові публікації українських і зарубіжних дослідників.

Під час аналізу використано матеріали, що відображають трансформацію державної культурної політики України після початку

повномасштабної війни, практики міжнародної підтримки української культури, заходи із захисту культурної спадщини та формування культурної дипломатії. Узагальнення цих матеріалів дозволило простежити взаємозв'язок між культурною політикою, національною ідентичністю та суспільною стійкістю в умовах тривалої військової агресії.

Метою дослідження є комплексне філософське осмислення культурної політики як чинника формування суспільної стійкості в умовах війни на прикладі сучасного українського досвіду.

Для досягнення поставленої мети визначено такі цілі дослідження:

- проаналізувати сучасні теоретичні підходи до розуміння культурної політики, культурної пам'яті та національної ідентичності;
- визначити місце культурної політики у формуванні суспільної стійкості;
- дослідити особливості трансформації культурної політики України в умовах повномасштабної російсько-української війни;
- охарактеризувати взаємозв'язок між культурною політикою, культурною спадщиною, колективною пам'яттю та національною безпекою;
- узагальнити сучасний український досвід використання культурної політики як інструменту консолідації суспільства та зміцнення його стійкості.

Отже, проведений аналіз засвідчив наявність наукової прогалини у комплексному філософському дослідженні культурної політики як чинника суспільної стійкості в умовах війни. Обрана методологія та сформована емпірична база забезпечують можливість комплексного аналізу цієї проблематики, а визначені цілі дослідження окреслюють логіку подальшого викладу основного матеріалу статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному гуманітарному знанні культурна політика дедалі частіше розглядається не лише як сукупність державних управлінських рішень у сфері культури, а як один із фундаментальних механізмів формування ціннісних засад суспільства. Такий підхід істотно розширює традиційне розуміння культурної політики, переводячи її з площини адміністративного регулювання у сферу філософського осмислення суспільного розвитку. За цих умов культура перестає бути виключно сферою мистецтва чи охорони культурної спадщини, натомість виступає простором формування світоглядних орієнтирів, колективної пам'яті, суспільної довіри та національної ідентичності.

Філософський зміст культурної політики полягає насамперед у тому, що вона визначає систему суспільно значущих цінностей, через які відбувається самоусвідомлення політичної нації. Культурна політика формує символічний простір, у межах якого суспільство виробляє власне бачення історії, моральних норм, моделей соціальної взаємодії та уявлень про майбутнє. Саме тому її значення виходить далеко за межі культурної сфери, охоплюючи процеси суспільної інтеграції, демократичного розвитку та забезпечення національної безпеки.

Подібне розуміння культури простежується у працях Ганни Арендт, яка розглядала публічний простір як середовище, де людина реалізує себе через спільну діяльність, відповідальність та взаємодію з іншими членами суспільства [1, pp. 50–58]. На думку дослідниці, саме існування такого простору є необхідною передумовою функціонування демократичного суспільства, оскільки він забезпечує можливість формування спільних смислів та суспільного діалогу. У цьому контексті культурна політика може розглядатися як інструмент підтримки й розвитку публічного простору, що забезпечує сталість демократичних інститутів навіть у кризових умовах.

Розвиваючи ідею суспільної взаємодії, Юрген Габермас обґрунтовує концепцію комунікативної дії, відповідно до якої суспільна інтеграція досягається не через примус або адміністративне управління, а через відкритий діалог, взаємне визнання та вироблення спільного розуміння соціальної реальності [2, pp. 285–337]. З цієї точки зору культурна політика виступає одним із механізмів організації такого комунікативного простору, адже саме через культуру суспільство формує спільну систему символів, цінностей і смислів, які забезпечують довіру між громадянами та державою.

Особливого значення в цьому процесі набуває проблема культурної пам'яті. Поль Рікер наголошував, що пам'ять є не лише способом збереження минулого, а й підґрунтям формування колективної ідентичності та моральної відповідальності суспільства [3, pp. 21–41]. Його підхід демонструє, що політика пам'яті безпосередньо впливає на суспільну згуртованість, визначаючи ставлення до історичних подій, національних символів та культурної спадщини. Таким чином, культурна політика виконує функцію не лише охорони культурних цінностей, але й формування суспільної єдності через осмислення спільного історичного досвіду.

Подальший розвиток цієї концепції представлено у працях Яна та Алейди Ассманів. Ян Ассман визначає культурну пам'ять як систему передачі знань, символів і традицій між поколіннями, що забезпечує історичну безперервність існування суспільства [5, pp. 36–68]. На думку Алейди Ассман, у сучасному світі культурна пам'ять набуває особливого значення під час суспільних криз, коли саме звернення до спільних цінностей дозволяє суспільству зберігати власну цілісність та адаптуватися до нових історичних викликів [6, pp. 1–24]. Отже, культурна політика виступає не лише засобом збереження історичної спадщини, а й інструментом підтримки суспільної стійкості через формування спільної історичної свідомості.

Важливим складником філософського осмислення культурної політики є концепція ідентичності Чарльза Тейлора. Дослідник підкреслює, що особиста й колективна ідентичність формуються через систему моральних орієнтирів, культурних традицій та суспільно визнаних цінностей [4, pp. 25–52]. Відтак культурна політика створює умови для підтримки цих орієнтирів, забезпечуючи спадкоємність культурного розвитку та зміцнення соціальної солідарності. В умовах воєнних конфліктів така функція набуває особливої ваги, оскільки саме спільні цінності стають одним із ключових чинників консолідації суспільства.

Сучасні міжнародні підходи також демонструють поступову трансформацію уявлень про культурну політику. Документи UNESCO визначають культуру як один із фундаментальних чинників сталого розвитку, людської безпеки та соціальної згуртованості [7–9]. При цьому культура розглядається не як окремий сектор державної політики, а як наскрізний елемент розвитку суспільства, що впливає на освіту, економіку, міжнародне співробітництво, розвиток громад та демократичне врядування. Подібний підхід істотно розширює класичне розуміння культурної політики, наближаючи її до концепції суспільної стійкості.

Економічний і водночас аксіологічний вимір культури розкриває Девід Тросбі, який обґрунтовує необхідність врахування культурного капіталу поряд з економічним і соціальним капіталом у процесі вироблення державної політики [10, pp. 3–18]. На його думку, культурні цінності мають довгостроковий вплив на розвиток суспільства, оскільки формують соціальну довіру, підтримують інституційну сталість та сприяють відтворенню культурної спадщини. Такий підхід підтверджує, що ефективна культурна політика є важливою передумовою не лише культурного, а й соціального та економічного розвитку держави.

Узагальнюючи наведені підходи, можна стверджувати, що сучасна культурна політика вже не обмежується управлінням закладами культури чи фінансуванням мистецьких проєктів. Вона виконує значно ширшу функцію — забезпечує формування ціннісної основи суспільства, підтримує історичну пам'ять, сприяє розвитку національної ідентичності, зміцнює соціальну довіру та створює передумови для демократичної стійкості держави. Саме тому культурну політику доцільно розглядати як самостійну філософську категорію суспільної стійкості, що поєднує гуманітарний, політичний, соціальний та безпековий виміри суспільного розвитку.

Повномасштабна російсько-українська війна суттєво змінила зміст і функції культурної політики України. Якщо до 2022 року її основними завданнями були підтримка культурних інституцій, розвиток мистецтва та охорона культурної спадщини, то в умовах воєнного стану культура стала одним із ключових чинників забезпечення суспільної стійкості, національної безпеки та консолідації суспільства.

Російська агресія має не лише військовий, а й культурний вимір, оскільки спрямована на заперечення української державності, історії та культурної самобутності. За таких умов культурна політика виходить за межі традиційного державного управління культурною сферою і стає інструментом захисту національної ідентичності, історичної пам'яті та символічного простору держави.

Одним із головних напрямів трансформації стало посилення ідентифікаційної функції культури. Як зазначає Ж. Денисюк, саме культурна ідентичність є важливою передумовою суспільної єдності та стійкості [11, с. 309–315]. Війна актуалізувала інтерес до української мови, історії, літератури, мистецтва й традицій, а також прискорила процеси деколонізації культурного простору. Йдеться не лише про відмову від

імперських символів, а й про переосмислення історичного наративу та утвердження власної культурної суб'єктності.

Водночас культурна політика набула нових комунікативних і міжнародних функцій. Через мистецькі проєкти, музейні ініціативи, документування воєнних злочинів та культурну дипломатію Україна формує міжнародне розуміння причин війни й зміцнює підтримку демократичного світу. Паралельно всередині країни культура стала простором суспільного діалогу, осмислення травматичного досвіду та зміцнення соціальної солідарності.

Характерною особливістю сучасного етапу є активна участь громадянського суспільства у реалізації культурної політики. Поряд із державними інституціями значну роль відіграють громадські організації, волонтерські ініціативи, професійні спільноти та міжнародні партнери, що свідчить про формування більш відкритої та партнерської моделі управління культурною сферою.

Таким чином, війна стала каталізатором переосмислення ролі культури у розвитку держави. Культурна політика дедалі більше виконує стратегічні функції — забезпечує збереження національної ідентичності, підтримує суспільну єдність, посилює міжнародну суб'єктність України та стає одним із чинників формування суспільної стійкості в умовах тривалої воєнної загрози.

Одним із ключових чинників суспільної стійкості є культурна пам'ять, яка забезпечує спадкоємність історичного досвіду, формування спільних цінностей та національної ідентичності. У філософському розумінні пам'ять не обмежується збереженням інформації про минуле, а виступає механізмом конструювання колективного досвіду, через який суспільство визначає власне місце в історії та формує бачення майбутнього.

Як зазначає Ян Ассман, культурна пам'ять забезпечує передачу символів, традицій і смислів між поколіннями, створюючи основу історичної тяглості суспільства [5, с. 36–68]. Поль Рікер, своєю чергою, розглядає пам'ять як необхідну умову формування колективної ідентичності та відповідального ставлення до історичного минулого [3, с. 21–41]. У сучасних умовах ці підходи набувають особливої актуальності для України, яка одночасно протистоїть військовій агресії та інформаційним спробам заперечення власної історії й культури.

Повномасштабна війна значно посилила роль політики пам'яті у формуванні національної єдності. Відбувається переосмислення історичних подій, повернення до суспільного дискурсу постатей і явищ, які тривалий час залишалися маргіналізованими або спотвореними імперською історіографією. Водночас процеси деколонізації культурного простору сприяють утвердженню української культурної суб'єктності та зміцненню спільної історичної свідомості.

Не менш важливим результатом цих процесів стало посилення української національної ідентичності. Культурна політика сприяє формуванню спільних символів, цінностей та історичних орієнтирів, які об'єднують суспільство незалежно від регіональних, соціальних чи мовних відмінностей. Саме тому культурна пам'ять виступає не лише інструментом збереження минулого, а й одним із фундаментальних чинників суспільної стійкості, що забезпечує здатність держави протистояти зовнішнім викликам і зберігати власну політичну та культурну суб'єктність.

Збройна агресія Російської Федерації проти України продемонструвала, що культурна спадщина є одним із безпосередніх об'єктів війни. Руйнування пам'яток архітектури, музеїв, історичних центрів міст, релігійних споруд і культурної інфраструктури має на меті не

лише завдання матеріальних збитків, а й знищення історичної пам'яті та культурної ідентичності українського народу.

У сучасному міжнародному праві захист культурної спадщини розглядається як невід'ємна складова гуманітарної безпеки. Відповідні принципи закріплені у документах UNESCO, Ради Європи та ICOMOS, які визначають обов'язок держав щодо збереження культурних цінностей навіть в умовах збройних конфліктів. Для України ці положення набули практичного значення, оскільки значна частина культурних об'єктів опинилася під загрозою знищення або вже зазнала пошкоджень.

У відповідь на ці виклики держава, міжнародні організації та громадянське суспільство реалізують комплекс заходів із документування руйнувань, цифрової фіксації пам'яток, евакуації музейних колекцій та реставрації пошкоджених об'єктів. Такі дії спрямовані не лише на фізичне збереження культурної спадщини, а й на захист історичної пам'яті як важливого елементу національної ідентичності.

Таким чином, охорона культурної спадщини сьогодні виходить за межі культурної політики у вузькому розумінні. Вона стає складовою системи національної безпеки, оскільки збереження культурних цінностей безпосередньо пов'язане зі збереженням історичної тяглості, міжнародної суб'єктності та суспільної стійкості України.

Досвід України свідчить, що в умовах повномасштабної війни культурна політика перестає виконувати виключно гуманітарні функції та набуває стратегічного значення для забезпечення суспільної стійкості. Її роль полягає не лише у підтримці культурного розвитку, а й у формуванні ціннісних орієнтирів, зміцненні національної ідентичності, консолідації суспільства та захисті культурного простору від зовнішніх деструктивних впливів.

Особливістю української моделі є інтеграція культурної політики до ширшої системи державної безпеки. Культура стала важливим інструментом протидії інформаційній агресії, збереження історичної пам'яті, розвитку міжнародної культурної дипломатії та мобілізації громадянського суспільства. Такий підхід демонструє, що культурна політика може виступати не лише реакцією на кризові явища, а й одним із механізмів підвищення адаптивності держави до довготривалих суспільних викликів.

Водночас український досвід підтверджує, що ефективність культурної політики визначається рівнем взаємодії державних інституцій, громадянського суспільства, професійної культурної спільноти та міжнародних партнерів. Саме поєднання державної підтримки та громадської ініціативи забезпечує гнучкість культурної сфери й дозволяє оперативно реагувати на нові загрози.

Отже, сучасна культурна політика України може розглядатися як модель, у якій культура виконує інтегративну функцію, поєднуючи гуманітарний, соціальний, політичний і безпековий виміри розвитку держави. У цьому контексті культурна політика постає не як допоміжний напрям державного управління, а як один із базових чинників формування суспільної стійкості та збереження демократичного розвитку в умовах війни.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що в сучасних умовах культурна політика виходить за межі традиційного розуміння як сфери державного управління культурою та набуває значення стратегічного чинника суспільної стійкості. Її філософський зміст полягає у формуванні ціннісних орієнтирів суспільства, зміцненні національної ідентичності, підтримці історичної пам'яті та забезпеченні соціальної згуртованості.

Доведено, що повномасштабна війна стала каталізатором трансформації культурної політики України. Відбулася зміна її функціонального призначення: поряд із підтримкою культурного розвитку вона почала виконувати безпекову, консолідаційну, комунікативну та міжнародну функції. Це дозволяє розглядати культуру як важливий ресурс адаптації держави до кризових умов та довготривалих суспільних викликів.

Обґрунтовано, що культурна пам'ять, національна ідентичність і захист культурної спадщини є взаємопов'язаними складовими сучасної культурної політики. Саме їх поєднання забезпечує історичну тяглість розвитку українського суспільства, зміцнює його внутрішню єдність та сприяє збереженню політичної й культурної суб'єктності держави.

Український досвід засвідчує доцільність інтеграції культурної політики до системи забезпечення національної безпеки та сталого розвитку. В умовах війни культура виступає не лише об'єктом державної підтримки, а й важливим інструментом суспільної консолідації, міжнародної культурної дипломатії та протидії інформаційним загрозам.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні культурної політики як філософської категорії суспільної стійкості, що поєднує гуманітарний, соціальний, політичний і безпековий виміри розвитку держави. Запропонований підхід дозволяє розширити сучасне розуміння культурної політики та визначає перспективи її подальшого дослідження як одного з ключових чинників забезпечення стійкого розвитку України в умовах воєнних і післявоєнних трансформацій.

Список використаних джерел:

1. Arendt H. *The Human Condition*. Chicago: University of Chicago Press, 1958.

https://monoskop.org/images/e/e2/Arendt_Hannah_The_Human_Condition_2nd_1998.pdf

2. Habermas J. *The Theory of Communicative Action*. Vol. 1. Boston: Beacon Press, 1984. <https://teddykw2.wordpress.com/wp-content/uploads/2012/07/jurgen-habermas-theory-of-communicative-action-volume-1.pdf>

3. Ricoeur P. *Memory, History, Forgetting*. Chicago: University of Chicago Press, 2004. https://web.english.upenn.edu/~cavitch/pdf-library/Ricoeur_Difficult_Forgiveness.pdf

4. Taylor Ch. *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*. Cambridge: Harvard University Press, 1989. <https://philpapers.org/archive/BRETMO-12>

5. Assmann J. *Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. https://assets.cambridge.org/97805211/88029/frontmatter/9780521188029_frontmatter.pdf

6. Assmann A. *Is Time Out of Joint? On the Rise and Fall of the Modern Time Regime*. Ithaca: Cornell University Press, 2020. <https://dokumen.pub/is-time-out-of-joint-on-the-rise-and-fall-of-the-modern-time-regime-1501742434-9781501742439.html>

7. UNESCO. *Culture: 2030 Indicators*. Paris: UNESCO, 2019. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000371562>

8. UNESCO. *Culture in Crisis: Policy Guide for a Resilient Creative Sector*. Paris: UNESCO, 2021. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374631>

9. UNESCO. *Culture for the 2030 Agenda*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000264687>

10. Throsby D. *Economics and Culture*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. <https://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam031/00063072.pdf>
11. Денисюк Ж. Українська культурна ідентичність як основа національної стійкості та культурної політики. *Культурологічний альманах*. 2025. №1. С. 309–315. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.1.35>
12. Закон України «Про культуру» від 14 грудня 2010 року № 2778-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>
13. Термінологічний словник-довідник у сфері національної стійкості / НІСД. Київ, 2024. <https://doi.org/10.53679/NISS-book.2024.01>
14. Гужва А. Філософські виміри культурної політики. *Філософія освіти*. 2024. <https://philosopheducation.com/index.php/philed/article/view/785>
15. Kandiuk M. The War on the Cultural Heritage of Ukraine. *The Library Quarterly*. 2023. <https://doi.org/10.1086/728257>
16. State Policy in the Sphere of Protection of Cultural Heritage in Ukraine. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*. DOI: <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-03-2020-0047>
17. UNESCO. Fours years on: Supporting Culture, education, sciences and journalist's safety in Ukraine. <https://www.unesco.org/en/articles/four-years-supporting-culture-education-sciences-and-journalists-safety-ukraine>
18. Council of Europe. Culture and Cultural Heritage. <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage>
19. ICOMOS. Heritage at Risk Reports. https://publ.icomos.org/publicomos/jlbSai?html=Bur&base=technica&ref=43183&file=1863.pdf&path=hr20_2016_2019.pdf
20. Rorty R. *Philosophy and Social Hope*. Penguin Books, 1999. <https://archive.org/details/philosophysocial0000rort/page/290/mode/2up>

21. Nussbaum M. *Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities*. Princeton University Press, 2010. <https://www.jstor.org/stable/j.ctt7rpcw>
22. UNESCO World Heritage List. <https://whc.unesco.org/en/list/>
23. PEN Ukraine. Тилич.В. Знищення нації не тільки через масові вбивства: у чому «проблема» доведення геноциду и при чому тут культура <https://pen.org.ua/znyscschennya-naciyi-ne-tilky-cherez-masovi-vbyvstva-u-chomu-problema-dovedennya-henocydu-i-do-choho-tut-kultura>
24. Кривда Н. Ю. Конструювання української ідентичності: виклики комеморації. *Українські культурологічні студії*. 2018. Т. 1. № 2. С. 15–20. DOI: [https://doi.org/10.17721/UCS.2018.1\(2\).03](https://doi.org/10.17721/UCS.2018.1(2).03)
25. Купрійчук В. М. Cultural Policy as a Strategic Resource of State Modernization. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2022. Вип. 43. С. 43–49. DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi43.578>
26. Шостак В. В., Виткалов С. В., Виткалов В. Г. Напрями вдосконалення культурної політики України: державний і регіональний рівні в нових соціокультурних умовах. *Художня культура. Актуальні проблеми*. 2025. Т. 21. № 2. DOI: [https://doi.org/10.31500/1992-5514.21\(2\).2025.345227](https://doi.org/10.31500/1992-5514.21(2).2025.345227)
27. Olzacka E. The Development of Ukrainian Cultural Policy in the Context of Russian Hybrid Aggression against Ukraine. *International Journal of Cultural Policy*. 2024. Vol. 30. No. 2. P. 141–157. DOI: <https://doi.org/10.1080/10286632.2023.2187053>